

# טעמא דאורייתא

## גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת ויצא - גליון 18

### דרכי עבודת ה' של רחל ולא

ויצא, כ"ט ט"ז – כ"ד, וללבן שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הקטנה רחל, ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה וגו' - וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה וגו' - וילך ראובן וגו' וימצא דודאים בשדה וגו' ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם מדודאי בני וגו'. עד סוף הפרשה.

**הנה** מבואר בפרשה שלא הולידה ו' שבטים ורחל הולידה ב' שבטים, וצריך לבאר מהו הטעם בזה שזכתה לאה להוליד ו' שבטים ורחל לא זכתה כי אם להוליד ב' שבטים.

**ונראה** לבאר העניין כי באמת חלוק דרך העבודה של לאה מדרך העבודה של רחל, כי דרך העבודה של לאה הייתה להשתוקק לקרבת אלוקים, ודרך העבודה של רחל הייתה לתקן עצמה שתהיה בעלת מידות ומעשים טובים. ובאמת כל אחת זכתה למה ששייך אל דרך עבודתה, לאה שעיקר דרכה היא הדבקות בהשם זכתה להתקרב ליעקב ולהוליד ממנו השבטים ובה נהיתה אהובה על יעקב, ורחל שעיקר דרכה היה בתיקון המידות והמעשים הטובים זכתה להיות 'עקרת בית' ולכן חניכה וגידלה את כל השבטים למידות טובות ומעשים טובים שזה מעיקר תפקידה של 'עקרת הבית', אך לא זכתה להתקרב אל יעקב כל כך שיצאו ממנה הרבה שבטים כי היא לא כספה והשתוקקה אל קרבת הצדיק כמו לאה, לאה זכתה בלידה ו' שבטים כי השתוקקה וכספה כל השנים לקרבת הצדיק אך רחל לא הייתה דואגת ומתפללת כמוה ולכן לא זכתה כמותה.

**הראיה** לחילוק זה בדרך עבודתם של האימהות הוא מן הכתובים המבארים את מהות עבודתם של רחל ולאה, מבואר בפסוק כי מהות עבודתה של לאה הייתה בזה **ש'ועיני לאה רכות'** (כ"ט י"ז), העיניים מבטאות את כיסופי הלב והערגה הפנימית, על ידי העיניים האדם קולט את הצורה שאליה הוא כוסף ועל ידיהם מתבטא רגש האהבה, סמך לדבר נמצא בשייר האהבה (שה"ש א' ט"ו) **'הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים'** ביאור הפסוק כי הנך יפה במראה החיצוני שלך ואף ברגש הפנימי שלך הנך יפה כי עיניך יונים.

**מהות** עבודתה של רחל התבטאה בזה שהייתה (כ"ט י"ז) **'יפת תואר ויפת מראה'**, יופי המראה מגיע ממידות טובות, המידות הטובות מביאות ליופי חיצוני המגיע מפנימיות הלב, כמו שכתב הגר"א (במשלי י"א כ"ב) כי מי שיש בו מידות טובות הוא נקרא יפה מראה. נראה איפוא כי דרכה של לאה הייתה בכיסופין וערגה הפנימית להשיג ודרכה של רחל הייתה בתיקון המידות והמעשים טובים.

**יסוד** החילוק בדרך העבודה הגיע מצורת הדבקות בהשם, השי"ת נקרא (בתהלים ב' ד') **'יושב בשמים'**, והטעם כי השמים הם מקום גילוי כבודו יתברך שלא תלוי בבחירת הבני אדם, והנה ב' עבודות יש הא' לכסוף ולהתקרב אליו בבחינה זו שהוא 'יושב בשמים' והוא נמצא בריחוק מקום ממנו, והב' להכין לו מקום שישיר ויתגלה בתחתונים, והנה לאה עיקר עבודתה היה לכסוף ולהשתוקק לקב"ה בבחינה זו שהוא 'יושב בשמים', אבל רחל עיקר עבודתה היה להכין לו מקום שישיר בתחתונים, ולכן עניינה היה בתיקון המידות ובמעשים טובים כדי שיהיה מקום מוכשר להשראת השכינה בעולם.

**מצינו** עוד כי מזרעה של לאה יצאו תמר ודוד (שנולדו מיהודה) שמבואר עליהם גם כן שהיתה להם מעלה בעיני העיניים, על תמר כתוב (בראשית ל"ח י"ד) **'ותשב בפתח עינים'**, ועל דוד כתוב (שמואל א' ט"ז י"ב) **'יפה עינים וטוב רואי'**, והטעם כי זה דרכם שהיו משתוקקים אל השלמות. עוד מצינו כי בעת שעיוורו את עיני צדקיהו פסקה מלכות בית דוד כי כוחם של מלכי בית דוד היה בעיניים שאת זה ירשו מדוד המלך ע"ה וכשסימו את עיניהם פסקה מלכותם. ומבניה של רחל יצאו שאול ואסתר (שהגיעו מבנימין) שמבואר שהיו מתוקנים

### בפתח הגליון

#### האם האבות הדליקו נרות בחנוכה

בגליון פרשת תולדות הארכנו לדון האם האבות קיימו מצוות שלא היה שייך עדיין טעמים. והבאנו להוכיח בראיות גדולות שהאבות קיימו גם מצוות שלא היה שייך טעמים, חדא מהא דהאבות שמרו ימי טובים והרי הימים טובים נקבעו על מאורעות שלא אירעו עדיין, פסח על יציאת מצרים שבועות על מתן תורה וסוכות על ענני כבוד. ועוד מדברי הדעת זקנים שהקשה איך אברהם נשא את הגר ועבר על איסור מצרית יעו"ש בדבריו, והרי טעם איסור מצרית לא היה קיים קודם השעבוד. ועו"י במאמר התגובות בגליון זה מקורות ברורים שהאבות אכלו מצה והקריבו קרבן פסח.

**ומעתה** יש לדון ולהתבונן, האם האבות הדליקו נרות חנוכה, שהרי קיימו גם מצוות דרבנן כמו שדרשו חז"ל עה"פ וישמור משמרת שאפי"ע עירוב תבשילין קיים, וא"כ ידליקו גם נרות חנוכה כיון שקיימו מצוות שלא היה שייך טעמים. אמנם הדבר קשה מאוד כמובן שהרי נר חנוכה הוא לפרסומי ניסא והיאך יפרסמו נס שלא התרחש עדיין.

**ובאמת** יש לדון עוד, האם האבות קיימו מצוות זכירת יציאת מצרים, והזכירו בפיהם את יציאת מצרים, וכן האם קיימו מצוות זכירת מעשה עמלק, ולכאן מה שייך לזכור דבר שלא התרחש עדיין. (וגבי זכירת מעשה עמלק יש לדון עוד שהרי המצוה היא לזכור מתוך ספר ובזמנם עדיין לא ניתן ס"ת ולא היה כתב).

**והנראה** לחלק בזה, דהנה הא דהאבות קיימו מצוות שלא שייך טעמים כתבנו להוכיח מזאת שעצם המעשה מצוה קיים גם בלי טעם המצוה, והטעם הוא הסיבה שהתורה ציוותה במצוה אך אחר שהתורה נתנה וקבעה את המצוה מעתה המצוה שייכת גם בלא הטעם.

**ומעתה** נראה לדון, שזה דוקא במצוות שהיציאת מצרים הוא "טעם" למצוה. אבל זכירת יציאת מצרים אין היצי"מ רק טעם למצוה, אלא היא עצם המעשה מצוה עצמו, והמעשה מצוה הוא לזכור את יציאת מצרים וקודם שהתרחש יציאת מצרים לא שייך לעשות את המעשה כלל. והוא כעין שנתבאר בהא דהאבות ירדו למצרים ועברו על האיסור לירד למצרים, ונתבאר שהוא משום שהאיסור בתורה הוא "לא תוסיפו" לראותם עוד, ולא נאסר ירידה גרידא אלא "להוסיף" לראותם ובזמן האבות לא היה זה להוסיף אלא היה פעם ראשונה, ואי"ו המעשה שנאסר כלל. וה"נ אין כלל את המעשה של הזכירה.

**ומעתה** יש לעיין במצוות הדלקת נרות חנוכה שהיא לפרסומי ניסא, האם הפרסומי ניסא הוא רק טעם של המצוות הדלקה, אך בפועל המעשה מצוה הוא עצם המעשה הדלקה והיה שייך גם בזמן האבות. או שהפרסומי ניסא הוא עצם המעשה מצוה, דהו גופו של מעשה לעשות פרסום לנס ע"י נרות, וממילא קודם שנתרחש הנס לא היה שייך המעשה כלל. ודוק.

**ויש** לעיין עוד האם האבות ישבו בסוכה, דהנה עצם המעשה מצוה גרידא היה שייך בהם כמצוה וקרבן פסח, אבל הרי ידוע דעת הב"ח שבמצוות סוכה מעכב הכוונה לזכור כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, וא"כ האבות הרי לא יכלו לזכור זכירה זו כיון שעדיין לא היה, וא"כ זה יעכב להם את קיום המצוה, וע"י.

**אמנם** עוררוני לדון על כל משנ"ת כאן ובמאמר הקודם, דמהיכא פשיטא לן שזכר ליציאת מצרים שייך רק אחר שנתרחש יציאת מצרים, ואולי שייך לעשות זכרון ליציאת מצרים גם קודם שאירע יצי"מ, דעשו זכרון לדבר שעתיד להיות, וכן פרסומי ניסא בפסח עשו פרסום לנס שעתיד להיות ופרסמו נפלאותיו של הקב"ה וחסדו על בניו שעתיד לעשות להם נס, ומהיכ"ת שרק לדבר שאירע בעבר שייך לעשות זכרון ופרסום. ויל"ע בזה.

הזה הכל לפי רוב המעשה מכל מקום בעולמות העליונים התשוקה והכיסופין לקב"ה פועלים הרבה בעולמות העליונים, ולכך ראוי שלא יגרשנה כי אף עבודתה פועל הרבה ונחשב לפניו יתברך. (-יסוד הדברים שמעתי מהגר"א זילברמן שליט"א והוספתי על דבריו).

**והנה** מבואר בפרשה (ל' י"ד) כי ראובן מצא דודאים בשדה והביאם אל לאה אמו, ורחל ראתה זאת וביקשה ממנה שתביא לה מדודאי ראובן, ולאה ענתה לה **'המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני'**, ועל זה השיבה רחל **'לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך'**, וצריך ביאור פשר המעשה, גם צריך ביאור מה טעם לאה אמרה לרחל 'המעט קחתך את אישי' דלכאורה יעקב הוא בעלה של רחל ולאה בשווה ומה טעם כעסה עליה על ש'לוקחת' לה את יעקב והלא יד שניהם שווה בו.

**ונראה** כי באמת נתבאר כי חלק לאה היה בהתקרבות אל הצדיק ובשכיבה עמו, וחלק רחל היה בטיפוח הבית ובניהולו, והנה כשראובן הביא דודאים מהשדה רצתה אותם רחל כי היא האחראית על טיפוח הבית וניהולו, אמנם לאה טענה לה כי הנה עניין השכיבה עם הצדיק הוא מסור ללאה ובכל אופן רחל אף נהנית ממנו ושוכבת עמו, ואם כן אף עניין טיפוח הבית ראוי שרחל תתן לה מקצת מן הטיפוח ותמסור לה הדודאים. ועל זה ענתה רחל **'לכן ישכב עמך הלילה הזה תחת דודאי בנך'**, שבאמת היום ננהג בחלוקת תפקידים ורחל תקבל את גידול וטיפוח הבית ולאה תקבל את הקרבה לצדיק.



## הרמזים הטמונים בצאן לבן

שבכלל ישראל הא' ברודים היינו שעיקרם לבן אבל יש בהם חבורות גדולות שחורות, וזה רומז על הרשעים שיש בהם חבורות גדולות של כתמי העבירות, הב' נקודים היינו שעיקרם לבן ויש בהם נקודות קטנות לבנות, וזה רומז על הבינונים שיש בהם כתמים קלים וקטנים, והג' עקודים שאין בהם חבורות כלל רק משונים במקום עקידתם, וזה רומז אל הצדיקים שאין בהם עבירות כלל רק נכשלים לפעמים בעבירות קלות שאדם דש בעקבי.

**וזהו** שהפסוק משבח את כלל ישראל ואומר כי הם נדמו למראה הצאן של יעקב שגלש מהר הגלעד שאפילו שיש בהם עוונות מכל מקום עיקרם לבן וזך, כי הנה היה ליעקב האפשרות לקחת את הכבשים שעיקרם שחור ורק יש בהם חבורות לבנות הרומז אל המצוות ומעשים טובים אך יעקב אבינו ע"ה ידע ברוח קודשו כי מעשה אבות סימן לבנים והצאן שבידו רומז לכלל ישראל, ולכן בחר שיהיו בידו אותם שעיקרם לבן וזך יש חבורות חיצוניות, כי אם עיקרם שחור הרי נמצא עיקרם רע, ולזה הפסוק משבח את כלל ישראל ואומר כי מראיתם כאותו הצאן שגלש מהר הגלעד.



## בענין חודש כסלו

**המזל** של זה החודש הוא קשת, והטעם כי בו נראתה הקשת בפעם הראשונה שבכ"ב חשוון יצא נח מהתיבה וחודש לאחר מכן בכסלו הראה לו הקב"ה את הקשת בפעם הראשונה ואמר לו 'זאת בריתי את קשתי נתתי בענן' (-מספר התודעה). טעם נוסף נראה כי על ידי מלחמת החשמונאים השיבו את חרון אף השם מישראל וגרמו לחזק ברית הקשת שלא יבוא מבול לעולם. ובמדרש (פסיקתא רבתי) דרשו הענין באופן אחר וכתבו כיון שעשו תשובה הקב"ה זורק אותם מהר בחץ וקשת מגיהנום, ויש לבאר על דרך זה כי כיון שישאל עשו תשובה ונלחמו עם יון ותרבותם - זרק אותם הקב"ה מגלות יון במהירות כמהירות החץ וקשת.

**זה** החודש הוא כנגד שבט בנימין שהעניין המכוון כנגדו הוא שינה שנאמר 'ובין כתפיו שכן', והטעם כי בזה החודש נחנך בית המקדש מחדש וטהרו אותו מפסילי מלכות יון, ובית המקדש נבנה בחלק בנימין ולכך הוא כנגדו, והעיקר המכוון כנגדו הוא שינה שכן השראת השכינה נחשבת כעין שינה וקודש הקדשים חדר המיטות (כמ"ש הגר"א בס"י). עוד, כי בנימין נקרא 'ידיד השם' ועליו כתוב 'שכון לבטח עליו', נראה כי עבודתו הוא הבטחון בהש"ת שזה מעבודת החודש להתחזק בבטחון כמו שנתבאר לעיל.

**זה** החודש נברא באות סמ"ך, והטעם כי בשם האות רמזו ענין האות וסמ"ך לשון סמיכה, ובזה החודש נעשה נס לישראל וסמך השי"ת את ישראל, ולכך נברא באות סמ"ך, עוד, כי בחודש חשוון יש בו נפלה מהמעמד שהיינו עומדים בתשרי ואח"כ סומך השם לכל הנופלים.

במידות ובמעשים טובים, שאלו מבואר בחז"ל שהיה צנוע כל כך עד שלא נראה בביתו פיסת יד ופיסת רגל, (והבגדים רומזים אל המעשים כמו שמבואר (זכריה ג') בפרשה ד'ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועמד לפני המלאך' שהיה בגלל מעשי בניו), ואסתר הייתה (אסתר ב' ז') **'פנת תאר וטובת מראה'**, שהוא מורה על שלמות הנפש ותיקון המעשים.

**מצינו** עוד כי לאה הייתה קוראה שם הבנים על שם יעקב כדוגמת ראובן – (כ"ט ל"ב) **'כי ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי'**, ולוי – (כ"א ל"ד) **'הפעם ילווה אישי אלי'**, ורחל הייתה קוראה שם הבנים על שם עצמה כיוסף שהוא על שם (ל' כ"ד) **'יוסף ה' לי בן אחר'**, וכבנימין שהוא על שם (ל"ה י"ח) **'בן אוני'**, והטעם בזה יש לבאר על פי המתבאר כי לאה עיקר תיקונה היה בקרבה ובהשתוקקות לצדיק ולכן קראה כל השמות על שמו, אבל רחל עיקר תיקונה בהכשר עצמה ולכן השמות נקראו על שמה.

**והנה** מבואר במדרש (ילקוט ראובני ויצא קי"ג) כי בשעה שראה יעקב שהחליפו לו את רחל בלאה רצה לגרשה, אלא שמיד שמע בת קול מן השמים שאמרה **'יעקב, מן העולם ועד העולם כתיב'**, ומזה הבין שראוי שלא לגרשה, וצריך ביאור מהי כוונת הבת קול ששמע. ויש לבאר הכוונה כי הנה נתבאר שלא עיקר עבודתה היה בכיסופין וערגה להשם, ורחל עיקר עבודתה היה בתיקון המידות והכשר המעשים, ויש לבאר כי יעקב ראה את לאה ולא מצא בה מעלות אלו של תיקון המידות והכשר המעשים, וחשב שאין מעלה בכיסופין ובערגה להשם, ולכן באה הבת קול לומר לו כי אף על פי שבעולם

**אעבר בכל צאנך היום הסר משם כל שה נקד וטלוא וכל שה חום בכשבים וטלוא ונקוד בעזים והיה שכרי וגו' עד סוף הפרשה. (ל' ל"ב – מ"ג).**

**הפסוק** בשיר השירים משבח את כנסת ישראל ואומר עליה (ד' א') **'שערך כעדר העיזים שגלשו מהר הגלעד'**, ונראה כי הכתוב מדבר על צאן יעקב שמבואר עליהם בסוף הפרשה שגלשו מהר הגלעד כי יעקב ולבן נכשו ביניהם וכתרו שניהם ברית וליקטו גל אבנים וקראו את שמו גלעד, והפסוק משבח את כלל ישראל שהם נמשלו במראיתם לצאן הזה, וצריך להבין במה נמשלו לצאן הזה.

**והעניין** כי הנה הצאן של יעקב היה מורכב מעקודים, נקודים וברודים, ופרש"י כי ברודים היינו שיש בהם חבורות גדולות שחורות (כך הוא לפי פירוש המפרשים ברש"י, ולדבריהם זה כטלואים ממש), נקודים היינו שמונדים בחבורות קטנות, ועקודים היינו שמשונים במקום עקידתם הם קרסולי ידיהם ורגליהם, והנה בכל מקום המראה הלבן מורה על נקיות וטהור והמראה השחור מורה על לכלוך וטינוף, ונרמז במראה הצאן ג' הדרגות

**הנה** שם הוי"ה מתחלק ל"ב צירופים המבוארים בהקדמת תיקוני זוהר (ט' ע"ב), ובכל חודש מאיר צירוף אחר של שם הוי"ה, ואותם הי"ב הצירופים הם השורש לכל העניינים המתחלקים ל"ב, ואלו הן י"ב חדשי השנה, י"ב מזלות, י"ב שבטים, י"ב חושים, וי"ב אותיות מתוך הכ"ב אותיות שהם כנגד י"ב אותם הצירופים, (כי י"ב אותיות מתוך הכ"ב אותיות שהם כנגד י"ב אותיות כנגד י"ב צירופי הוי"ה הרי כ"ב אותיות), ועיקרי הדברים מפורשים בהקדמת תיקוני זוהר (ט' ע"ב) ובספר יצירה (פ"ד).

**ונבוא** לבאר ענין חודש כסלו: הנה לשון כסלו פירש בפרי צדיק (ר"ח כסלו אות ב') שהוא מלשון (איוב ל"א כ"ד) 'אם שמתי זהב כסלי, וכן (משלי ג' כ"ו) 'כי ה' יהיה בכסלך', שהפרוש 'במבטחך', ועבודת זה החודש הוא להתחזק בבטחון בהש"ת, ולכך זכה חודש כסלו לעשות בו נס חשמונאי כי זה החודש הוא חודש מוכן לזה.

**צירוף** שם הוי"ה של זה החודש נרמז בראשי התיבות של הפסוק 'וירא יושב הארץ הכנעני', והטעם כי בו נעשה נס לישראל ובו נתייראו היונים מישראל, ואף על פי שהנס נעשה ליונים מכל מקום מכנה אותם הפסוק בשם 'כנענים' להיותם יושבים בארץ כנען, (ואף על פי נקראת הארץ 'ארץ ישראל' מכל מקום נקראים בשם 'כנענים' כי הם ינקו מצד הטומאה הנשאר בקרקע הארץ מזמן הכנענים).

## שלושה אבות – חזקת ג' פעמים

בראיות גדולות שזהו יסוד ענין חזקת ג' פעמים, שמצינו שאמרו אותה לענינים שונים בין לראיה והוכחה, בין לקבוע הרגל של שור המועד, ובין להחזיק חזקות כגון בחזקת ג' שנים בקרקעות, ועוד דברים שונים, והכל יסודם אחד ששיעור של קביעות לכל דברי התורה הוא "שלושה".

**ומעתה** זהו הביאור ג"כ בג' דורות של תורה דנחשב שמשפחה זו היא קבועה בתורה, ודבר זה נהיה ע"ג דורות, וכן ההשרשה של סיפור יציאת מצרים ע"ג דורות וכן ע"ד הדרך.

**ונראה** פשוט שזהו שפרש"י עה"פ (פרשת האזינו) יעקב חבל נחלתו, ופרש"י שג' האבות הם כחבל זה שעשוי בשלושה גדילים ששוב אינו נפסק. ונראה פשוט שהאבות חבל של שלושה גדילים אינו נפסק, אינו משום עובי החבל, שהרי אפשר שיהא חבל של ב' גדילים עבים מאוד, ולנגדו חבל של שלושה גדילים דקים מאוד. אלא פשוט שאינו משום שיעור עובי החבל, אלא עצם זאת שהוא מורכב משלושה גדילים אחוזים זה בזה הוא כוחו וחוזקו שמונעו מליפסק. וא"כ הרי לפנינו מציאות קבועה בבריאה ש"שלושה" הוא קביעות ושלמות שאינו נפסק, ואינו תלוי בעובי כלל.

**וינתן** לבאר עפ"י שיש ג' אבות לאומה שאחר שהיו ג' אבות שכל חפצם ומגמתם היתה ההשתלמות בעשיית רצון השי"ת, זהו שיעור המציאות לבני בנייהם לדורות עולם, היות עם ישראל העם המורגל והקבוע בעבודה. ומכיון שהמצב הזה מגלה ומוכיח מגמה ניתן גם לידע בוודאות שכן יהיה לדורות עולם. [ויצוין רש"י בראשית כ"א כ"ג שביאר מדוע השביע אבימלך את אברהם רק על ג' דורות, אולם להנ"ל י"ל דלאחר ג"פ הרי זה כבר מסמל מגמה שאלו הם פני הדברים].

**וינתן** גם לבאר מה שיכלו להשביע דור אחד על כל הדורות, הוא משום שאחר שהם נשבעו והם מסמלים את המגמה, ממילא ניתן לקבל התחייבות דור אחד על דורות אחרים.

**ספר** בראשית הוא ספר הישר ע"ש האבות שנקראו ישרים, שספר זה עוסק בתולדותם של שלושת אבות האומה. אברהם יצחק ויעקב, ולאחמ"כ ב"ב השבטים שמזה נתרבו ישראל להיות אומה. ואמרו בברכות ט"ז ב' דאין קוראים ג' אלא לשלושה, ומבואר שדווקא הוא שהיו שלשה. ויש להתבונן בזה.

**וידוע** מה דאיתא בב"מ פ"ה א' אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובנו בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנאמר ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה מאי מעתה ועד עולם אמר ר' ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה.

**ובאמת** דענין זה מבואר הרבה בתורה, לענין סיפור יציאת מצרים (בשמות י' ב') ולמען תספר באזני בנך ובן בנך, ומבואר בעוד מקומות הרבה ענין השילוש בכמה עניינים. וידוע בשם רבותינו מצווי ארץ הגר"ז מוולאז'ין והחפץ חיים זיע"א דהא דכל שהוא חכם ובנו חכם ובנו בנו ת"ח, הוא מכח זאת שכלל ישראל בא משלושה אבות, והיינו שהמציאות של שלושה אבות הנחילה כח זה בכלל ישראל. וא"כ עולה שא"ז טבע גרידא אלא הוא כח הטובע בכלל ישראל.

**ונראה** לכאורה הביאור בזה דבתלת הוי הוכחה וראיה שיש קביעות לדבר ואפשר להתייחס לדבר שכן הוא, שאחרי שהורגלו בזה ג' פעמים הרי זה מסמל מגמה שכן הם פני הדברים, דבחד ושניים י"ל מקרה הוא, ומצאנו כן לענין זימון ששלושה שאכלו כאחד חייבין לזמן, דבתלת חשיב קביעות.

**ויסוד** זה ששלושה הוא שיעור של קביעות, הוא מבואר מיסוד דין חזקת ג' פעמים, שייסודו הוא ששלושה פעמים הוא קביעות ושוב אין תולים במקרה אלא מחזיקים את הדבר שכן הוא הדבר. וכבר האריכו בזה



## ביאורים על הפרשה

**ויבא גם אל רחל. (כ"ט ל').**  
**איתא** ברוקח (בסודי רזי) כי בתחילה עלה במחשבה לפניו יתברך שיצאו מיצחק שני בנים הא' יעקב והב' דוד, ובאמת היה עשו ראוי להיות דוד אלא שאחר כך נתערב בו זוהמא וחטא ולא זכה לדבר, ונראה כי באמת עשו היה ראוי להיות נשמת דוד אלא שחטא ולא זכה בדבר, וכיון שחטא ניתנה מעלה זו להיות ב' יעקב, ונראה כי זהו שהוסיפו ליעקב את השם ישראל, כי באמת כשעשו חטא ניטלה ממנו המעלה הזו שהיה ראוי להיות רגל רביעי במרכבה כדוד המלך ע"ה, וניתן זאת המעלה ליעקב, וזהו שנקרא בשם נוסף 'ישראל' כי ב' נשמות היו בתוכו ולכל נשמה שם בפני עצמה.

**ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב וגו' ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי וגו'. (ל' א').**  
**בתנא** דבי אליהו (רבה פ"ב) איתא עה"פ (שמואל ב' כ"ג ג') 'אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלוקים', כי ביאור הפסוק הוא כך, 'אמר דוד, אלקי ישראל לי דבר, צור ישראל אני, מושל באדם, מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלה', והנה ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ונראה כי ענין זה רמוז בפסוקים אלו, כי רחל ביקשה מיעקב 'הבה לי בנים' והכוונה שיגזור שיהיה לה בנים וישתמש עם הכוח של צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים. וע"ז אמר לה יעקב 'התחת אלוקים אני' וגו', ופי' שמהנהגתו שלא לגזור במקום זה, והטעם שכוון שהשם לא רוצה ליתן לה א"כ מדוע שהוא ירצה ליתן לה.



**ואחר ילדה בת ותקרא שמה דינה. (ל' כ"א).**  
**פירש** רש"י שדנה לאה דין בעצמה אם זכר לא תהא אחותי כאחת מן השפחות, והתפללה עליה ונהפכה לנקבה, ובפשיטות מעלת רחל כעת כאחת מן השפחות, אכן יש לומר כי מעלתה כעת גדלה על השפחות שכן יוסף הצדיק שמלך על שאר אחיו יצא ממנה, ולעתיד לבוא משיח בן יוסף יצא מזרעה, נמצא מעלתה עדיפה על השפחות.



# תגובות שהתקבלו על הגליון הקודם

בעקבות התגובות המרובות שהתקבלו על מאמר "האבות קיימו מצוות בלי טעמים" הוקדש מאמר התגובות השבוע כולו לתגובות על מאמר זה שאר התגובות יובאו בל"ג בשבוע הבא

## ראיות נוספות שהאבות קיימו מצוות בלי טעמים

במאמר שבגליון פרשת תולדות הארכנו לדון אם האבות קיימו מצוות שלא היה שייך טעמים עדיין, כגון מצוות שהם זכר ליציאת מצרים והרי בזמן האבות לא היה שייך זכירת יציאת מצרים. והבאנו ראיות גדולות שהאבות קיימו גם מצוות שלא היה שייך טעמים, וכתבנו להוכיח מזה שעצם המעשה מצוה שייך גם בלא הטעם, והטעם הוא הסיבה שהתורה ציוותה ונתנה את המצווה אך מאחר שהתורה קבעה את המצווה הרי המצווה עומדת מצד עצמה גם בלא הטעם.

והרבה מקוראי הגליון שליט"א העירונו למקורות נוספים ברורים שהאבות קיימו מצוות בלא טעמים: ראשית מציונו שאברהם עשה מצה בפסח. והנה בקרא מפורש רק על לוט דכתיב ומצות עשה להם ויאכלו ואמרו חז"ל שפסח היה, ולא מפורש על אברהם, אבל במדרש ריש וירא אמרו שאברהם האכיל למלאכים מצות וזהו שאמר לוישי ועשי עוגות, וכן אנו אומרים בפיוט "הקעיד נופצים עגות מצות ג' פסח".

עוד מציונו ביעקב אבינו שעשה ליצחק אביו שני גדיי עיזים, ופרש"י שם בפרשת תולדות שאותו היום פסח היה והקריב אחד לקרבן פסח. ומבואר ג"כ שהאבות קיימו קרבן פסח.

ואמנם בזאת יש לדון אם קרבן פסח הוא זכר ליציאת מצרים או שהוא קרבן העומד בפני עצמו, שהרי גם במצרים עצמה הקריבו קרבן פסח ושם ודאי לא היה זכר לשום דבר, ויש לדון אם הקרבן שמקריבים לדורות הוא זכר לאותו קרבן שהקריבו במצרים והווי זכר ליציאת מצרים, או שכשם שבמצרים עצמה היה טעם עצמי לקרבן כך הוא לדורות. ובחינוך במצוות קרבן פסח כתב שהוא לזכור יציאת מצרים, וכ"כ הרמב"ן בסוף פרשת בא שהתורה קבעה מצוות רבות לזכור יציאת ומנה שם גם קרבן פסח, וכתב שזהו הטעם שהחמירה התורה בו בכרת משום חומר זכרון יצי"מ. אמנם ל"ד שודאי יש בפסח דורות גם זכירת יצי"מ אך מ"מ יש בו גם טעם עצמי כמו בפסח מצרים. ועי'.

## האם אברהם יכל להתנדב להרוג אחרים

והנה כתבנו שם לתרץ הא דאברהם לא הרג את אליעזר, שהוא משום שהרי אברהם לא היה מחויב בכל המצוות אלא התנדב לקיימם, וא"כ אינו יכול להתנדב ולהרוג אדם אחר, ואיך יתנדב לקיים מצוות על חשבון אחרים. ובאמת שיש בזה ב' סברות, חדא שאינו יכול להתנדב על חשבון אחרים, ועוד שהרי הוא מוזהר על הרציחה מ' מצוות בני נח וא"כ אינו יכול להתנדב לקיים מצווה כיון שהוא מבטל בזה איסור רציחה שהוא מחויב בו מן הדין.

והקוראים שליט"א תמהו על דברינו, שאטו מי שאינו מצווה אינו יכול להרוג כנעני ועמלקי בשביל לקיים המצווה, וכי נימא שקטן אינו יכול לקיים מחיית עמלק משום שאינו מצווה ונאמר לו שאינו יכול להתנדב על חשבון העמלקי, וכן אשה לשיטת הראשונים שאינה מחויבת במלחמת עמלק משום שאין דרכה לכבש, וכי אינה יכולה להרוג עמלקי מדין אינה מצווה ועושה. ולכאור' הדבר פשוט שאף שאינה מצווה מ"מ כיון שמקיימת בזה מצווה אין כאן שום חסרון.

אמנם יש לדון לאיך גיסא, איך יאה הדין בגוי, שרוצה להרוג עמלקי וכנעני בשביל לקיים מצווה, האם נאמר לו שמוותר לו להרוג שהרי יש מצווה בזה, והרי כתב הרמב"ם בהל' מילה ובפיה"מ (דמאי פ"א) שגוי שמקיים כל מצווה בתורה יש לו קצת שכר על זה (והוא מבואר בפשוטו בגמ' קידושין ל"א ע"א גבי דמא בן נתינה, שגוי חשיב אינו מצווה ועושה) ומעתה כשם שפשיטא לנו שאשה וקטן יכולים להרוג עמלקי כך נימא שגוי יכול להרוג עמלקי.

והנראה לחלק בפשיטות, שאשה וקטן הם בכלל ישראל ויש בהם מעשה מצווה, ורק אינם מצווים לעשותה, משא"כ גוי אינו בכלל ישראל ולא ניתנה לו המצווה כלל, ורק שאם יעשה יקבל שכר כיון שסו"ס הוי מעשה מצווה והוא מעשה טוב וראוי. והרי שיטת ר"ת כמו שפסק הרמ"א, שאשה מברכת אשר קידשנו וציוונו על מ"ע שהז"ג, וגוי פשיטא שאינו יכול לברך וציוונו, והיינו שלא ניתן לו המעשה מצווה כלל, ודוק. ומעתה נבוא לדון בגדרו של אברהם, ויהא תלוי אם האבות היו ישראל או בני נח ודוק בזה.

## האם שייך להתנדב מצווה ע"ח ביטול מצווה אחרת

והנה כל זאת דיברנו מצד אם אפשר להתנדב על חשבון אדם אחר, אבל עדיין יש לדון אם אפשר להתנדב על חשבון ביטול מצווה אחרת. והקשו לנו בזה, אם אברהם שמר שבת ובא עני בן נח בשבת לבקש צדקה, האם אברהם היה מחויב ליתן לו צדקה ביום השבת משום שמצווה על הצדקה מן הדין (שיש סוברים שבני נח מצווים על הצדקה ובפרט להשיטות שמחוייבים בכל מצוות שכליות).

ובאמת יש לדון בזה האם אברהם יכל לקיים מצוות יבום, או כיון שבאיסור אשת אח הוא מוזהר מן הדין משום ז' מצוות, ומצוות יבום אין לו מן הדין אלא בהתנדבות, אינו יכול להתנדב לקיים מצוות יבום. וכבר נודע נידון האחרונים אם יש עדל"ת במ"ע שהז"ג לאשה, ואפשר שבהא תליא.

אמנם גבי יבום אפשר לומר סברא, שאף שאינו מחויב בקיום צוות יבום מ"מ היכא שיעשה המעשה בתורת יבום אין בו איסור אשת אח כלל, דכל שלוקח אותה בתורת מעשה יבום אי"ז איסור אשת אח כלל, והוא תלוי בגדרי היתר אשת אח ליבום האם הוי הותרה ודחיה, או שבמקום יבום אי"ז אשת אח כלל, ויש להאריך בזה בסוגיות יבמות ואכ"מ.

## אברהם נשא מצרית

הבאנו שם בגליון מדברי הדעת זקנים בפר' חיי שרה שהקשו היאך אברהם נשא את הגר הרי היתה מצרית, ותיצו שאברהם היה לו דין גר, וגר מותר במצרית. וכתבנו להוכיח מדבריהם שאברהם שמר מצוות שלא היה שייך טעמים, שהרי טעם איסור מצרית כתוב בקרא כי גר היית בארצו וזה לא היה שייך בזמן אברהם.

והעירו לנכון בזה, שבקרא לא מפורש כלל טעם איסור מצרית, דהא דכתיב כי גר היית בארצו אינו טעם לאיסור מצרית עד דור שלישי, אלא להיפך הוא טעם להיתר אחר דור שלישי, ובהא אמר קרא לא תתעב מצרית משום כי גר היית בארצו. ואמנם פשיטא שלמעשה טעם איסור מצרית הוא מחמת ששעבדו בנו, וכן נראה ברש"י שם שהוא משום שהשליכו בכוריהם ליאור, וכן מפורש להדיא ברמב"ן שם. אבל ההערה נכונה שא"ז מפורש להדיא בקרא.

והרבה מקוראי הגליון שליט"א העירונו למקורות נוספים ברורים שהאבות קיימו מצוות בלא טעמים: ראשית מציונו שאברהם עשה מצה בפסח. והנה בקרא מפורש רק על לוט דכתיב ומצות עשה להם ויאכלו ואמרו חז"ל שפסח היה, ולא מפורש על אברהם, אבל במדרש ריש וירא אמרו שאברהם האכיל למלאכים מצות וזהו שאמר לוישי ועשי עוגות, וכן אנו אומרים בפיוט "הקעיד נופצים עגות מצות ג' פסח".



## בהא דהאבות שמרו ימים טובים

והנה הבאנו להוכיח שם בגליון מהא דהאבות קיימו שביטה בימים טובים כמבואר מהא דעשו עירוב תבשילין שהוא להתיר לבשל ביו"ט. והרי הימים טובים כולם הם זכר לדברים שהיו אח"כ, פסח ליצי"מ שבועות למתן תורה וסוכות לעניי כבוד. (ודוחק לומר שאיירי רק בראש השנה. וביה"כ הרי בלא"ה אסור לבשל).

ואמרו לדחות בזה, ש"ל שעצם היו"ט קיים גם בלי המאורעות של יציאת מצרים ומתן תורה וכו', וראשית יש לדון שעצם היו"ט קיים מחמת חג האביב חג הקציר וחג האסיף, ויל"ע אם ענין זה קובע יו"ט לעצמו. וכבר האריכו הראשונים במהות ענינים אלו, והחנינו נקט שהתורה קבעה זמן השמחה בזמנים שהאדם שרוי בשמחה על הצלחת העולם, כדי שיקדיש שמחתו לשם הקב"ה, ולדבריו נראה שאין ענינים אלו קובעים יו"ט לעצמם, ואכ"מ בזה.

אמנם נראה בלא"ה, שעצם הזמנים של המועדים קיימים מצד עצמם גם בלא המאורעות, ונראה פשוט שא"ז שבמקרה התרחש יציאת מצרים בפסח, ומאחר שכן נקבע חג הפסח ליו"ט, אלא להיפך שהזמן של ט"ו בניסן הוא זמן מוכן ומוכשר מצד עצמותו לזה, ולכן הוא שייצ"מ אירע בט"ו בניסן, ומזאת נקבע היו"ט. והרי חזינו שיום ט"ו בניסן היה יום מוכשר אף קודם יצי"מ, שייצחק אבינו נולד בחג הפסח, וכן הברכות ניתנו ליעקב בחג הפסח, הרי שהוא זמן מוכשר מצד עצמו, וכן בכל המועדים.

וביותר הבאנו כבר (בגליון חג הסוכות) מדברי הרשב"ם בפ"י עה"ת (ויקרא כ"ג) שכתב שגם ענין האביב קציר ואסיף הוא מחמת זה, שמתחילה קבע הקב"ה בבריאה שזמן האביב הקציר והאסיף יהיו בזמנים אלו כדי שיהיו בזמן המועדים וישמחו ישראל בקב"ה, וידעו שכל הצלחתם מהקב"ה. וא"כ הרי לנו שעצמות המועדים היה קיים עוד קודם המאורעות ודוק.



## למה אברהם לא הרג את אליעזר

והנה כתבנו שם להקשות למה אברהם לא הרג את אליעזר עבדו מאחר שהיה כנעני ולמה לא קיים בו מצוות לא תחיה כל נשמה, ואף שטעם המצווה לא היה קיים עדיין כמו שא"ל הקב"ה כי לא שלם עוון האמורי עד הנה, אך הרי הוכחנו מ"כ שהאבות קיימו מצוות אף שעדיין לא קיים טעמים.

אמנם העירונו דבר נכון, שהקושיא בטעות יסודה, שכבר מבואר מרמב"ם ובראב"ד (פ"ו ממלכים ה"ד) שכנעונים ועמלקים שקיבלו ע"ע לקיים ז' מצוות בני נח אין הורגין אותם, ויעו"ש בכסף משנה שכתב שכיון שקיבלו ע"ע ז' מצוות הרי יצאו מכלל ז' עממין ומכלל עמלק והריהו כשאר בני נח הכשרים. ומעתה הרי פשיטא שאליעזר קיבל עליו ז' מצוות וא"כ פשיטא שלא היה כל דין להורגו. (ואמנם מ"מ אמר לו אברהם שהוא ארוו וצ"ע).